

Копанчук В.О. - докторант навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України. м. Харків.

Koranchuk VO - doctoral student of the Training, Research and Production Center of the National University of Civil Defense of Ukraine. Kharkiv.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ВІЙСЬКОВОЇ БЕЗПЕКИ В ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

PROBLEMS OF ENSURING NATIONAL AND MILITARY SECURITY IN THE STATE POLICY OF UKRAINE

В статті визначено, що одним з найголовніших завдань державного керівництва України - визначення основних напрямів забезпечення національної та воєнної безпеки країни. На наш погляд, перш ніж визначити основні напрямки цієї безпеки, необхідно відповісти на питання «Чи є сьогодні Україна могутньою державою?».

Ключові слова: забезпечення національної безпеки, державна політика України, національна та воєнна безпека.

The article determines that one of the main tasks of the state leadership of Ukraine is to determine the main directions of ensuring the national and military security of the country. In our opinion, before determining the main directions of this security, it is necessary to answer the question "Is Ukraine today a powerful power?"

Keywords: ensuring national security, state policy of Ukraine, national and military security.

Постановка проблеми: Відомо, що на Заході, так і всередині країни, деякі політики такий статус України постійно ставлять під сумнів. При цьому, як правило, посиляються на економічні показники, що стосуються частки України в світовому доході, ВВП на душу населення, динаміки її соціально-економічного розвитку, частки у світовій торгівлі, структурі зовнішньоекономічних зв'язків і т.і. За цими показниками Україна сьогодні дійсно поступається провідним промислово розвиненим державам світу. Вірно й те, що економічний стан та наявні тенденції не дозволяють увійти Україні навіть в списки лідерів в першій чверті ХХІ століття. На цій підставі багато західних політологів закликають свої уряди особливо «не панькатися з Україною» і проводити політику, не зважаючи на її національні інтереси.

Подібні заяви вкрай недалекоглядні і не відповідають сформованим реаліям світової політики. Якби зрушення не відбувалися в її внутрішньому і міжнародному становищі, Україна залишається міцно вбудованою в глобальну геополітичну і геостратегічну систему як одна з найбільших держав Європи і світу, що володіє до того ж значним потенціалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблема забезпечення національної та воєнної безпеки в Україні пов'язана із проблемою політичної складової економічного зростання й економічної рівноваги.

У вітчизняній літературі концептуальні питання забезпечення національної та воєнної безпеки, методів і механізмів державного регулювання досліджені в роботах таких учених як [1; 4; 5]

Метою статті є дослідження основних проблем забезпечення національної та воєнної безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу: Без урахування вагомого українського фактора неможливо побудувати жодну модель стабільного світового порядку. Тому будь-який об'єктивний аналіз розвитку геостратегічної та геополітичної ситуації в цілому повинен вестися з урахуванням динаміки стану справ у самій Україні. Без цього такий аналіз може носити лише обмежений характер.

Крім геополітичного положення, до основних ознак, що дозволяє в сучасних умовах вважати Україну великою державою, відносяться її потенційні можливості і перспективи у галузі демографії, ресурсного забезпечення, високого науково-технічного потенціалу та ряду інших. Ці ж фактори об'єктивно (а зараз лише потенційно) роблять Україну одним з найважливіших світових центрів, тимчасово переживають великомасштабні соціально-економічні труднощі, викликані змінами економічної та геополітичної ситуації, складної ситуації на сході країни, а також переходом до нового типу суспільного розвитку.

Для визначення основних напрямків забезпечення національної та воєнної безпеки необхідно бачити загрози цієї безпеки.

Першим державним документом України, в якому була зроблена спроба аналізу однією з основних частин національної безпеки, стала Військова доктрина України (жовтень 1993 року).[3] У цьому документі було визначено існуючі та потенційні джерела загроз військовій безпеці України, виявившись, на думку керівництва держави, на початку 90-х років вони були об'єднані в три основні групи.

Зазначалося, що Україна буде розглядати як безпосередню військову загрозу введення іноземних військ на територію суміжних країн та нарощування угруповань військ (сил) у її кордонів.

Військова доктрина виходила з того, що всі загрози будуть переплітатися і, в залежності від зміни міжнародної обстановки в світі й найважливіших регіонах, проявлятися в різних формах і комбінаціях розстановки військово-політичних сил.

З цього аналізу існуючих і потенційних загроз витікали головні цілі оборонної політики. Доктрина їх визначала таким чином: захист національних інтересів України, забезпечення умов для закріплення позицій великої держави, збереження територіальної цілісності держави, забезпечення національного суверенітету, недоторканності державних кордонів на сухопутному, повітряному і морському просторах, забезпечення стратегічних інтересів шляхом підтримання миру і стабільності на території країни і прилеглих до неї зонах життєвих інтересів України, захист населення країни. У разі виникнення збройних конфліктів або розв'язання війни агресором - нейтралізація або ліквідація конфліктів, відбиття агресії, нанесення поразки агресору і створення умов для якнайшвидшого припинення військових дій.

Виходячи з зовнішніх загроз безпеки, формувалися і військові потреби країни. Вони були зафіксовані у військовій доктрині. Однак на практиці, і в сьогоднішній Україні особливо, військова доктрина являє свого роду компроміс між військовими потребами, з одного боку, і з реальними економічними, науково-технічними, соціальними, демографічними та іншими можливостями держави, з іншого.

Відзначимо ще й такий момент. Вперше військова доктрина публічно визначила конкретні завдання Збройних сил як одного з важливих компонентів військово-промислового комплексу України.

По-перше, вони повинні мати здатність ефективно стримувати загрозу нападу на Україну. При цьому мова може йти саме й тільки про стримування, тому що вітчизняна військова думка визнає неможливість перемоги в світовому конфлікті на стратегічному рівні.

По-друге, Збройні сили України повинні бути націлені на стримування загрози великомасштабного військового нападу на Україну із застосуванням звичайних видів озброєнь з боку іноземних держав або коаліцій держав та відбиття військової агресії ззовні, що має обмежені цілі

По-третє, Збройні сили України повинні мати здатність до ведення локальних воєн і проведення миротворчих операцій. Збройні сили України повинні бути в змозі одночасно брати участь в одному - двох локальних конфліктах малої і середньої інтенсивності і в двох - трьох миротворчих операціях.

Таким чином, Доктрина ставила собі за мету мати такі збройні сили, які адекватно відповідали б рівню зовнішніх загроз. При цьому виділялися в якості ймовірних противників тільки ті зовнішні сили, які здатні створити пряму загрозу національній безпеці України і протиставити їм нашу військову міць. У той же час ставилося завдання за допомогою проведеної політики і дипломатії скоротити кількість таких загроз до мінімуму в сьогоднішньому світі і на перспективу.

Даючи загальну оцінку першій військовій доктрині України, слід сказати, що її автори значною мірою «проштампували» стратегічні погляди

колишнього партійно-радянського керівництва, в яких було зроблено ставку на величезну чисельність армії, наявність сильного ВПК і т.і. Однак нові українські реалії вимагали зваженої, об'єктивної оцінки як міжнародної, так і політичної ситуації у країні, фінансових і економічних можливостей держави в галузі оборони.

Очевидно, що безпечними сьогодні слід вважати те суспільство й державу, які дотримуються цінностей і практики демократичного розвитку як на національному, так і на міжнародному рівнях. З іншого боку, небезпечними - ті суспільства і держави, які орієнтуються на узкопрагматичні цілі, що провокують порушення стійкості міжнародної ситуації, що загрожують різними санкціями і військовими акціями іншим державам, що здатне привести людство до глобальної катастрофи.

Україна, маючи свої національні особливості і будучи органічною частиною загальносвітового цивілізованого процесу, повинна накопичувати позитивний досвід демократичного розвитку. Затвердження ролі і місця України в світі має пролягати через використання свого унікального геостратегічного положення, що дозволяє зіграти роль необхідного міжцивілізаційного моста і стабілізатора ситуації на регіональному і глобальному рівнях.

Також на початку військового конфлікту, який розпочався під час збройної агресії проти України, у 2014 році, указом президента України, восени 2016 року було введено в дію рішення Ради національної безпеки та оборони «Про концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України». Основною метою даної концепції було визначення шляхів формування національних та безпекових спроможностей, що дадуть змогу відновити територіальну цілісність України, у межах міжнародно визнаного державного кордону України, гарантувати мирне майбутнє України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а також забезпечать створення національної системи реагування на кризові ситуації, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, гарантування особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, забезпечення кібербезпеки, оперативне спільне реагування на кризові та надзвичайні ситуації.[1]

Також визначено основні шляхи досягнення цієї мети. Тенденція проявляється через спроби створення структури міжнародних відносин, заснованої на «домінування спільноти розвинених країн при лідерстві США». Така тенденція присутня й сьогодні.

Однак, критичне ставлення до «домінування спільноти розвинених країн» в умовах, коли Україна сама прикладає максимум зусиль, щоб в нього влитися, явно непослідовно.

Сьогодні очевидно, що домінування спільноти розвинених країн на чолі з США досягається переважно за рахунок демонстрації силових

прийомів. Якщо Україна, як і ряд союзників США, згодні з цим, то це відображається в Концепції. У ній йдеться лише про те, що спроби ігнорувати інтереси України при вирішенні великих проблем міжнародних відносин, включаючи конфліктні ситуації, здатні підірвати міжнародну безпеку і стабільність, загальмувати відбуваються позитивні зміни в міжнародних відносинах.

Усе це свідчить про те, що Концепція національної безпеки є офіційним нормативним документом і обов'язкове для виконання усіма інститутами влади. Для Президента України це - керівництво до дії, і саме він відповідальний за організацію виконання положень Концепції.[2]

Слід зазначити, що цей офіційний документ досить повно охоплює коло національних інтересів, які з певною часткою умовності можна розділити на категорії життєво важливих, важливих і звичайних. До числа перших відносяться: забезпечення державного суверенітету і незалежності, безпеку конституційних інститутів, безпеку народу України, сприяння досягненню стабільності в світі та окремих регіонах (насамперед по периметру кордонів), забезпечення цілісності і недоторканності території України.

Більш детально національні інтереси, викладені в Концепції, структуровані за сферами людської діяльності. Дається також визначення інтересів особистості, суспільства і держави. Загрози національній безпеці України визначені в Концепції. В узагальненому вигляді вони представлені в такий спосіб: «Стан вітчизняної економіки, недосконалість системи організації державної влади і громадянського суспільства, соціально - політична поляризація українського суспільства і криміналізація суспільних відносин, зростання організованої злочинності і збільшення масштабів тероризму, загострення міжнаціональних та ускладнення міжнародних відносин створюють широкий спектр внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці країни».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвитку у даному напрямі Зокрема, національні інтереси України в військовій сфері полягають у захисті її незалежності, суверенітету, державної та територіальної цілісності, у запобіганні військовій агресії проти України і її союзників, у забезпеченні умов для мирного, демократичного розвитку держави.

Що стосується національних інтересів України в міжнародній сфері, то вони полягають у забезпеченні суверенітету, зміцненні позицій України як великої держави - одного з впливових центрів багатопольярного світу, в розвитку рівноправних і взаємовигідних відносин з усіма країнами та інтеграційними об'єднаннями, в повсюдному дотриманні прав і свобод людини і неприпустимість застосування при цьому подвійних стандартів.

Національні інтереси України включають також захист особистості, суспільства і держави від тероризму, в тому числі міжнародного, а також від

надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру та їх наслідків, а у воєнний час - від небезпек, що виникають при веденні військових дій або внаслідок цих дій.

За основними параметрами життєдіяльності країна знаходиться в катастрофічній залежності від Заходу. В результаті країна виявилася відкинutoю до епохи первісного нагромадження капіталу, а держава, звільнена від соціальної відповідальності перед суспільством, набуло кримінальний характер; 40-60% валового національного виробництва виявилось під контролем тіншової економіки й організованої злочинності. В інших секторах - споживчі ринки, нерухомість, банки - цей відсоток виявився ще вище.

Найбільшу загрозу для внутрішньої безпеки являє зрощування тіншової економіки, організованої злочинності й корупції. Більшість українського працездатного населення було втягнуто в кримінальні відносини на правах робочої сили, клієнтів, споживачів і партнерів. Це неминуче спричинило ломку психологічних стереотипів поведінки, твердження мотивів нестримного споживацтва і користолюбства, зневаги громадськими нормами поведінки і відповідальності особистості перед суспільством, до визнання нормою для бізнесу збагачення будь-якою ціною та участь у незаконних економічних, господарських і трудових процесах як способу фізичного виживання. Відтворення злочинності в цих умовах стало повсякденним елементом господарського життя та найбільш прибутковим видом діяльності.

Список використаної літератури.

1. Теоретичні основи національної безпеки України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / О. Дзьобань, О. Соснін. – К. : Освіта України, 2009. – 384 с.
2. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №92/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України"
3. Постанова Верховної ради України Про воєнну доктрину України (Із змінами внесеними згідно з ЗУ N 2171-III) від 21.12.2000 р.
4. Семенченко А. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України : монографія / А. І. Семенченко. – К. : НАДУ, 2008. – 428 с.
5. Мельвиль А. Могущество и влияние современных государств в условиях меняющегося мирового порядка: некоторые теоретико-методологические аспекты / А. Мельвиль // Политическая наука. – 2018. – С. 173–200.

References:

1. Teoretichni osnovi natsionalnoyi bezpeki Ukrayini: navch. posib. dlya stud. visch. navch. zakladiv / O. Dzoban, O. SosnIn. – K. : Osvita Ukrayini, 2009. – 384 s.
2. UKAZ PREZIDENTA UKRAYINI #92/2016 Pro rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 4 bereznya 2016 roku "Pro Kontseptsiyu rozvitku sektoru bezpeki i oboroni Ukrayini"
3. Postanova Verhovnoyi radi Ukrayini Pro voennu doktrinu Ukrayini (Iz zminami vnesenimi zgidno z ZU N 2171-III) vid 21.12.2000 r.
4. Semenchenko A. Metodologiya strategichnogo planuvannya u sferi derzhavnogo upravlinnya zabezpechennyam natsionalnoyi bezpeki Ukrayini: monografiya / A. I. Semenchenko. – K.: NADU, 2008. – 428 s.
5. Melvil A. Moguschestvo i vliyanie sovremennyih gosudarstv v usloviyah menyayushegosya mirovogo poryadka: nekotoryie teoretiko-metodologicheskie aspekty / A. Melvil // Politicheskaya nauka. – 2018.– S. 173–200.